

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ

EMPIRICAL STUDY OF PSYCHOLOGICAL SAFETY OF PERSONALITY

У статті представлено результати емпіричного дослідження психологічної безпеки майбутніх фахівців технічного профілю, що проводилось на базі Київського політехнічного інституту ім. Ігоря Сікорського. До експерименту було залучено: у 2021 році 420, у 2022 році 410, у 2023 році 412 (серед яких 52,2% чоловічої статі, 47,8% жіночої) здобувачів вищої освіти технічного профілю віком від 17 до 22 років. Дослідження психологічної безпеки проводилося за допомогою опитувальника І.І. Приходько. При аналізі даних враховано такий поділ за рівнями сформованості психологічної безпеки особистості: низький, середній та високий. За результатами емпіричного дослідження встановлено, що рівень загального інтегративного показника (індекс) психологічної безпеки, що відображає ступінь психічної захищеності особистості, є низьким. З 2021 р. до 2023 р. відбулося значне зменшення кількості осіб із високим рівнем психологічної безпеки та зростання кількості досліджуваних, яким притаманний низький рівень психологічної захищеності, – з 20,0% до 1,5%. З'ясовано, що у досліджуваних з 2021 р. до 2023 р. відбулося невинне зниження рівня показників за морально-комунікативною шкалою. Аналіз результатів за мотиваційно-вольовою шкалою засвідчує, що ці показники (при порівнянні з нормативними) знаходяться теж на низькому рівні. Наявна гнучкість та інтенсивність цілепокладання не дозволяє досліджуваним створювати оперативний план дії для реалізації особистих мотивів з урахуванням зовнішніх умов та власних ресурсів. Як провідну виявлено позитивну тенденцію до зростання рівня показників за ціннісно-сисловою шкалою. Основним призначенням шкали внутрішнього комфорту психологічної безпеки особистості є оцінка досягнення внутрішньої узгодженості особистості, інтерпретація її досвіду і формування очікувань. Виявлено, що впродовж трьох років відбувається поступове зниження у майбутніх фахівців технічного профілю рівня задоволеності своїм життям та собою. Встановлено, що майбутні фахівці технічного профілю стають психологічно вразливішими.

Ключові слова: психологічна безпека особистості, динаміка, психологічний комфорт, майбутні фахівці технічного профілю.

The article presents the results of an empirical study of the psychological safety of future technical specialists, which was conducted on the basis of the Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky. The experiment involved: in 2021 – 420, in 2022 – 410, in 2023 – 412 (among them 52.2% male, 47.8% female) higher technical education students aged from 17 to 22. The study of psychological safety was conducted with the help of a questionnaire by I.I. Prykhodko. When analyzing the data, the following division was taken into account according to the levels of formation of psychological security of the individual: low, medium and high. Based on the results of the empirical research, it was established that the level of the general integrative indicator (index) of psychological safety, which reflects the degree of psychological security of the individual, is low. Starting from 2021 to 2023, there is a significant decrease in the number of persons with a high level of psychological safety and an increase in the number of subjects with a low level of psychological safety – from 20.0% to 1.5%. It was found out that from 2021 to 2023, there is a continuous decrease in the level of indicators on the "moral-communicative" scale. The analysis of the results according to the "motivational-volitional" scale proves that these indicators (when compared with the normative ones) are also at a low level. The existing flexibility and intensity of goal setting does not allow the researched students to create an operational plan of action for the realization of personal motives, taking into account external conditions and own resources. A positive trend towards an increase in the level of indicators on the "value-meaning" scale was identified as the leading one. The main purpose of the "internal comfort" scale of the psychological safety of the individual is to assess the achievement of the internal consistency of the individual, the interpretation of his experience and the formation of expectations. It was revealed that over the course of three years, there is a gradual decrease in the level of satisfaction with one's life and oneself among future specialists of the technical profile. It has been established that future specialists of a technical profile are becoming more and more psychologically vulnerable.

Key words: psychological safety of the individual, dynamics, psychological comfort, future specialists of the technical profile.

УДК 159.9:316.334.4(043.5)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.54.27>

Ложкін Г.В.

д.психол.н., професор,
професор кафедри психології
і педагогіки
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Рибальченко О.М.

аспірант кафедри психології
та педагогіки
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми. У сфері забезпечення безпеки науковці виокремлюють принаймні шість груп проблем. До них вчені зараховують такі: вивчення впливу загроз на стан особистості та на її розвиток; особистість як джерело небезпеки для інших людей; особистість як джерело небезпеки для себе; середовище як джерело небезпеки для особистості; проблему захистів, які використовує особистість для забезпечення своєї безпеки; проблему забезпечення безпеки людей у різних сферах життєдіяльності. Проте жодна з цих проблем не може бути успішно вирішена без урахування того, як сама особистість ставиться

до загроз та небезпек. Можна наполегливо й якісно, ретельно та надовго створювати для здобувача вищої освіти безпечні умови навчання, проте вся ця робота не буде мати значення й успіху, якщо він буде ігнорувати загрози або ставитися до них легковажно. Реакція людини на надзвичайну ситуацію, її сприйняття та оцінка як загрозливого фактору, а також стратегія переживання різноманітних загроз зумовлена як зовнішніми змінними, так і усім спектром індивідуально-психологічних властивостей особистості, що сформовані в процесі її розвитку та діяльності. Проблема психологічної безпеки особистості стає першочерговою

у зв'язку зі збільшенням кількості екстремальних подій. Отже, дослідження рівня психологічної безпеки особистості є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Нині умовно можна виділити чотири основних напрями дослідження психологічної безпеки. Перший напрям – це психологія безпечної діяльності, що вивчає людину в обставинах різноманітних видів діяльності, в тому числі на об'єктах високого ризику та в екстремальних і надзвичайних ситуаціях. У центрі другого напрямку вивчення психологічної безпеки середовища знаходяться інформаційні, соціальні, предметно-просторові та інші характеристики, які здатні впливати на свідомість та поведінку особистості, порушуючи тим самим її безпеку. У третьому напрямі предметом розвідки обрано саму людину, її якості, що дозволяють долати небезпеки, проявляти стійкість до негативних впливів. Четвертий напрям розглядає людину як суб'єкта безпеки, який може стати й організатором, і руйнівником як власної, так і суспільної безпеки. Різноманітні підходи породжують нові ідеї та погляди на проблему психологічної безпеки.

Мета статті – визначити рівень прояву психологічної безпеки майбутніх фахівців технічного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилось на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». До експерименту було залучено: у 2021 році – 420, у 2022 році – 410, у 2023 році – 412 (серед яких 52,2% осіб чоловічої статі, 47,8% осіб жіночої) здобувачів вищої освіти технічного профілю віком від 17 до 22 років. Дослідження психологічної безпеки особистості у майбутніх фахівців технічного профілю проводилося за допомогою опитувальника психологічної безпеки особистості (І.І. Приходько). Під час аналізу даних враховано такий поділ за рівнями сформованості психологічної безпеки особистості: низький, середній та високий. Результати дослідження психологічної безпеки у майбутніх фахівців технічного профілю подані в табл. 1, 2, 3.

Розгляд отриманих даних розпочнемо з аналізу індексу психологічної безпеки, котрий складається з показників за чотирма

шкалами методики і відображує дію механізму психологічної захищеності особистості, її здатність підтримувати оптимальний рівень функціонування, можливість усувати зовнішні та внутрішні загрози, що виникають.

Із результатів, поданих у табл. 1, видно, що у 2021 р. низький рівень загального інтегративного показника (індекс) психологічної безпеки зафіксовано у 45,6% майбутніх фахівців технічного профілю з першого до п'ятого курсів. Низький рівень психологічної захищеності особистості свідчить про високу схильність до зривів у функціонуванні особистості, що може проявлятися у порушеннях поведінки та діяльності. На нашу думку, це можна пояснити тим, що у грудні 2019 року у м. Ухань (Хубей, КНР) розпочався спалах захворювання на COVID-19, що згодом (11 березня 2020 р.) ВООЗ визнаний пандемією. Пандемія коронавірусу COVID-19, яка офіційно тривала до 2023 (голова Всесвітньої організації охорони здоров'я Т.А. Гебрейєсус оголосив про її завершення), поширилася на усі континенти і зачепила 80% країн світу. Реальна загроза життю і здоров'ю, пов'язана із запровадженням карантинних заходів, і водночас невисока інтенсивність прямого впливу на психіку дає змогу віднести цю загальноцивілізаційну загрозу до розряду стресорів, дія яких недостатньо вивчена в сучасній психологічній літературі.

Середній рівень (рівень нестійкої, тобто граничної) психологічної безпеки особистості зафіксовано у третини досліджуваних (33,8%), що відображує можливість переходу в низький або високий під впливом зовнішніх або внутрішніх факторів.

Високий рівень психологічної захищеності притаманний лише 20,6% досліджуваних і характеризує панівну стійкість особистості до зовнішніх і внутрішніх впливів.

Усвідомлення необхідності обмежити власну свободу пересування і спілкування для здобувачів вищої освіти стало значним випробуванням, що позначилося на зниженні комфортного рівня стосунків, їх контрольованості і відкритості. Виявлено, що для більшості (49,6%) досліджуваних властивий низький рівень сформованості морально-комунікативної складової частини психологічної безпеки особистості. Вимушена ізоляція загострила

Таблиця 1

Розподіл досліджуваних за рівнем психологічної безпеки, (%) (2021 р.)

Шкали	Рівні сформованості		
	Низький	Середній	Високий
Морально-комунікативна	49,6	34,3	16,1
Мотиваційно-вольова	28,1	49,5	22,4
Ціннісно-сміслова	27,9	41,7	30,4
Внутрішній комфорт	39,2	38,3	22,5
Індекс психологічної безпеки	45,6	33,8	20,6

їхню залежність від інших осіб, актуалізувала почуття страху бути від них залежним і, як наслідок, посилила прагнення до відгородженості, самотності. За отриманими результатами зрозуміло, що респонденти відчувають труднощі у побудові та підтримці відносин, уникають близьких стосунків, залежні від норм, що регулюють соціальні відносини (соціальні норми сприймаються як обмежувачі).

Середній рівень показників за морально-комунікативною шкалою виявлений у 34,3% досліджуваних. Стратегія, яку вони обирають під час побудови та підтримки стосунків, – це вибір оптимальної дистанції та обмежена довіра. Підґрунтя обмежень у взаємовідносинах та довірі близьким людям, які можуть спричинювати певний дискомфорт при їх підтриманні, закладає недостатній рівень соціально-комунікативної компетентності, обмежене використання соціальних норм для підтримки необхідних комфортних стосунків.

Високий рівень показників за морально-комунікативною шкалою виявлено у 16,1% досліджуваних, що свідчить про: їх відповідальність за свої відносини та довіру близьким людям, спроможність встановлювати і підтримувати тісні взаємини; гнучкий контроль стосунків з оточуючими (сприймання їх такими, якими вони є, толерантність у міжособистісних взаєминах); знання і використання соціальних норм для підтримки необхідних комфортних стосунків.

Зміст мотиваційно-вольової шкали найщільніше пов'язаний з самоконтролем поведінки, стану, емоцій, здатністю докладати зусилля та проявляти сміливість для подолання життєвих негараздів, впевненості у наявності ресурсів для такого подолання (у своїй компетентності) та з мотиваційною спрямованістю на майбутнє, з рухом до нового, з життєвим оптимізмом [3]. Низький рівень показників за мотиваційно-вольовою шкалою виявлено у 28,1% досліджуваних, що свідчить про їх пасивність та залежність у прийнятті рішень, низький контроль своєї життєдіяльності. З'ясовано, що для більшості досліджуваних домінуючими є середній (49,5%) та високий (22,4%) рівні показників за мотиваційно-вольовою шкалою. Майбутні фахівці технічного профілю здатні гнучко адаптуватися до змін в оточуючому середовищі, спроможні виявляти домінуючу позицію у цих відносинах (активність як типологічна властивість), у них розвинуте цілепокладання та активне планування як уміння вписати нові завдання у вже створений план.

Низький рівень показників за ціннісно-смісловою шкалою виявлено у 27,9% досліджуваних, що свідчить про відсутність усвідомлення цінностей власного життя, його смислу, залежність від ситуації, підпорядкованість обставинам. Для майбутніх інженерів з низьким рівнем

за означеною шкалою характерні такі особливості: використання непродуктивних стратегій подолання стресових ситуацій, схильність до невинуватого екстриму та ризику як засобів пошуку відчуття осмисленості життя. У 41,7% досліджуваних зафіксовано середній рівень показників за ціннісно-смісловою шкалою, що свідчить про наявність у майбутніх фахівців технічного профілю проблем у визначенні власного смислу життя, труднощів у смисловій регуляції, помірної залежності від ситуацій та обставин. Вони повільно долають труднощі і не завжди здатні обрати продуктивні стратегії подолання стресових ситуацій. Високий рівень показників за ціннісно-смісловою шкалою виявлено у третини досліджуваних (30,4%), що відображує їх залученість у життя особистого соціального середовища, здатність піднятися над ситуацією (власними бажаннями й егоїстичними потребами). Майбутнім фахівцям технічного профілю, котрі увійшли до цієї групи, характерне активне подолання труднощів, застосування продуктивних стратегій подолання стресових ситуацій, вони здатні віднайти додатковий психологічний ресурс в інших сферах свого життя для подолання наслідків складної ситуації.

Найчастіше психологічну безпеку розуміють як внутрішній комфорт (спокій, тепло). Викликає занепокоєння той факт, що низький рівень внутрішнього комфорту був зафіксований у 39,2% досліджуваних, що засвідчує наявність у них почуття тривоги, невпевненості у собі та у власних силах. Середній рівень, що свідчить про помірну тривожність, нездоволення, виникнення проблем зі своєю привабливістю для оточуючих, сумніви щодо впевненості в собі, початкові прояви астеничних реакцій, зафіксовано у 38,3% досліджуваних. Високий рівень показників за шкалою «внутрішній комфорт», що характеризує високий рівень впевненості у собі, у власній привабливості для оточуючих, задоволеність життям і своїми стосунками, прагнення до високої якості життя, низьку тривожність, виявлено лише у 22,5% досліджуваних.

Повторне дослідження, проведене у 2022 р. на вибірці майбутніх фахівців технічного профілю, показало, що відбулося значне зменшення кількості осіб із високим рівнем психологічної безпеки та зростання кількості досліджуваних, які мали низький рівень психологічної захищеності. Різноманітність та численність різноспрямованих і різновидових загроз, що виникли із запровадженням воєнного стану, виступають тими об'єктивними факторами, які зумовлюють зниження психологічної безпеки особистості.

У нашому дослідженні не встановлено кореляційних зв'язків між курсом навчання та індексом психологічної безпеки особистості.

Таблиця 2

Розподіл досліджуваних за рівнем психологічної безпеки, (%) (2022 р.)

Шкали	Рівні сформованості		
	Низький	Середній	Високий
Морально-комунікативна	46,9	44,7	8,4
Мотиваційно-вольова	48,4	46,3	5,3
Ціннісно-смилова	42,3	53,6	4,1
Внутрішній комфорт	49,2	47,6	3,2
Індекс психологічної безпеки	54,8	40,3	4,9

Таблиця 3

Розподіл досліджуваних за рівнем психологічної безпеки, (%) (2023 р.)

Шкали	Рівні сформованості		
	Низький	Середній	Високий
Морально-комунікативна	39,1	57,2	1,9
Мотиваційно-вольова	58,7	39,8	1,5
Ціннісно-смилова	52,9	46,4	0,7
Внутрішній комфорт	61,2	37,1	1,7
Індекс психологічної безпеки	61,9	36,7	1,5

Як бачимо з даних, наведених у табл. 2, у більшості досліджуваних (54,8%) зафіксовано низький рівень показників за індексом психологічної безпеки особистості, що свідчить про обмеженість або відсутність внутрішніх ресурсів. У такому випадку майбутні фахівці технічного профілю забезпечують стан захищеності особливими захисними механізмами (підсвідомими, свідомими й надсвідомими психологічними захистами). Ці механізми повинні погасити негативні емоції, зокрема страх, але при цьому здатні завуалювати або спотворити дійсність. У такому разі почуття страху змінюється почуттям незрозумілої тривоги, що теж є небезпечним [2]. Лише у невеликої кількості досліджуваних (4,9%) зафіксовано високий рівень психологічної захищеності, що досягається за рахунок наявності значущої прихильності і умінням вибудовувати емоційно-близькі стосунки; або за рахунок успішної адаптації та психоемоційної стабільності чи за рахунок внутрішнього налаштування, яке пов'язане з готовністю діяти певним чином.

Результати повторного дослідження, проведеного на вибірці майбутніх інженерів у 2023 р., подано у табл. 3.

Як видно із табл. 3, кількість осіб із низьким рівнем психологічної захищеності зросла у 2023 р. до 61,9%.

Наступний етап науково-пошукової роботи передбачав проведення порівняльного аналізу результатів опитування за методикою «Психологічна безпека особистості» [3] досліджуваними у 2021, 2022, 2023 р. Узагальню-

ючи дані, зазначимо, що показник за морально-комунікативною шкалою (при порівнянні з нормативними) знаходиться на низькому рівні (рис. 1).

З результатів, поданих на рис. 1, видно, що відбувається невпинне зниження рівня показників за морально-комунікативною шкалою у досліджуваних з 2021 р. до 2023 р. Починаючи з 2020 р., в закладах вищої освіти запроваджено дистанційне навчання, практично весь навчальний матеріал студент-дистанційник освоює самостійно. Навіть найсучасніші комп'ютерні тренажери, нові способи взаємодії зі світом і соціальним оточенням не замінять майбутнім інженерам живого спілкування. Дистанційна освіта не здатна забезпечити повноцінний розвиток соціально-комунікативної компетентності особистості. Під час дистанційного навчання особистий контакт студентів один з одним і з викладачами мінімальний, а іноді й цілком відсутній. Водночас найпродуктивнішою для підтримки від-

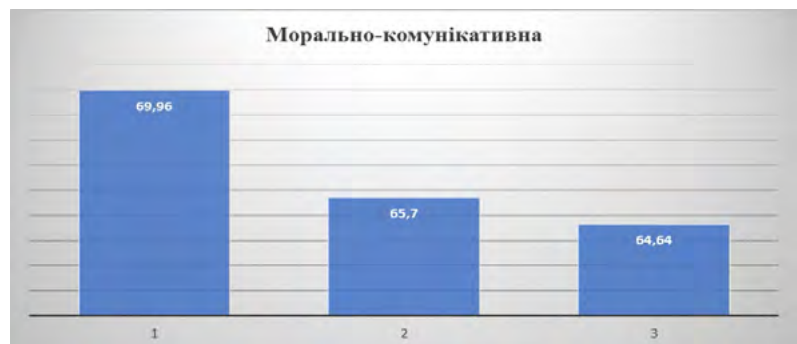

Рис. 1. Динаміка змін рівня показників за морально-комунікативною шкалою, (\bar{x}): 1 – дані за 2021 рік; 2 – дані за 2022 рік; 3 – дані за 2023 рік

чуття безпеки є активна позиція у стосунках з оточуючим соціальним світом. Як вказував А. Ленгле, людина, яка спілкується зі світом лише у формі реакцій, залишається закритою, вона не вибудовує стосунки, а лише захищається» [4]. Захисна позиція в кінцевому результаті не призводить до відчуття безпеки. Власно вибудовані стосунки, в яких особа має провідну роль, більшою мірою сприяють забезпеченню відчуття безпеки. Нестача досвіду соціальної взаємодії, недостатньо розвинені комунікативні якості і обмежені знання про норми, що регулюють соціальну взаємодію, зумовлюють зниження психологічної захищеності особистості. Аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати, що головним призначенням мотиваційно-вольового компоненту є забезпечення реалізації обраної стратегії життєдіяльності особистості в різних за сприятливістю умовах. Ефективність функціонування цього блоку системи психологічної безпеки особистості забезпечується поєднанням волі, спрямованої на досягнення цілі, та гнучкості, здатності переформулювати ціль – змінити спосіб дій, взагалі відмовитися від накресленого плану дій, при цьому зберегти смисл життєдіяльності [4].

Аналіз результатів за мотиваційно-вольовою шкалою дозволяє стверджувати, що ці показники (при порівнянні з нормативними) знаходяться на низькому рівні (рис. 2).

Результати, подані на рис. 2, наочно демонструють хвилеподібне, але невпинне зниження рівня сформованості вольових якостей для досягнення цілей у досліджуваних, засвідчуючи їх психологічну незахищеність та схильність до використання непродуктивних копінгів, що неповною мірою відповідають завданню її збереження. Наявна гнучкість та інтенсивність цілепокладання не дозволяє досліджуваним створювати оперативний план дій для реалізації особистих мотивів з урахуванням зовнішніх (соціальних, фізичних) умов та власних ресурсів (потенціалу здібностей, конституціональних особливостей, особистісних якостей тощо). Слабке вольове зусилля не сприяє реалізації розробленого плану дій, переводу його з потенційного стану в актуальний.

Головним завданням ціннісно-смиислового компоненту є формування осі свідомості, що забезпечує стійкість особистості до несприятливих умов життєдіяльності і послідовність самореалізації за будь-яких обставин. Формування цього компоненту, на думку автора методики, розпочинається з інтеріоризації цінностей соціального оточення. У кінцевому вигляді він є результатом узагальнення попереднього досвіду розвитку, успішності взаємодії з оточуючим світом, тому він є стабільним, практично незалежним від ситуаційних факторів, що дозволяє йому виконувати роль вектору життєдіяльності людини [3]. Здійснений порівняльний аналіз даних, отриманих у різні роки (2021–2023 рр.) за ціннісно-смиисловою шкалою, показав, що досліджуваним притаманний низький рівень виразності її показників (рис. 3).

Як провідну виявлено позитивну тенденцію до зростання рівня показників за ціннісно-смиисловою шкалою. З метою якісної інтерпретації отриманих даних слід згадати про концепцію оптимального смислу життя – характеристику смислу життя, яка поєднує реалістичність і конструктивність, відповідність смислу життя зовнішнім і внутрішнім факторам. Оптимальний смисл життя є динамічною структурою, що може істотно змінюватися під впливом різних умов і ситуацій (наприклад, під час війни, втрати близької людини, різкої зміни соціального статусу, в цілому того, що істотно змі-

Рис. 2. Динаміка змін рівня показників за мотиваційно-вольовою шкалою, (\bar{x}): 1 – дані за 2021 рік; 2 – дані за 2022 рік; 3 – дані за 2023 рік

Рис. 3. Динаміка змін рівня показників за ціннісно-смиисловою шкалою, (\bar{x}): 1 – дані за 2021 рік; 2 – дані за 2022 рік; 3 – дані за 2023 рік

нює умови існування людини). Кожний віковий період може вносити певні корективи у процес пошуку та становлення оптимального смислу життя. Протягом усього життя людини можна виділити два типи змін смисложиттєвих орієнтації – еволюційні та революційні. Поступові еволюційні зміни частково трансформують структуру смисложиттєвої ієрархії, але не її основу. Головний компонент при цьому видозмінюється, але не зникає головна лінія життя. Вони поступово призводять до якісного перетворення структурної ієрархії смислу життя. Революційні зміни в житті людини зумовлюють порушення та злам колишньої структурної ієрархії смислу життя, що можуть мати два таких наслідки: створення ієрархічної структури нового типу та появу нової головної лінії життя або зникнення основного смислу життя, його заміну на численні неосновні смисли [5]. Відсутність гармонії у структурній ієрархії смислу життя зумовлює неможливість відчутти емоційний комфорт, що проявляється в переживанні повноти життя та задоволеності ним.

Основним призначенням шкали внутрішнього комфорту психологічної безпеки особистості є оцінка досягнення внутрішньої узгодженості особистості, інтерпретація її досвіду і формування очікувань. У результаті функціонування цього блоку особистість переживає відчуття задоволеності/незадоволеності своїм життям, собою: негативні переживання призводять до змін напруженості, а позитивні закріплюють набутий досвід, консервують трансформовану структуру психологічної безпеки особистості [4]. До даного блоку характеристик психологічної безпеки особистості, що співвідносяться з відчуттями, властивими фізичному «Я» (відчуття безпеки як забезпечення фізичної цілісності), на думку І. Приходько, включено усі рівні «Я» за концепцією В. Століна – фізичний, соціальний, особистісний.

Результати, подані на рис. 4., наочно демонструють поступове зниження у майбутніх фахівців технічного профілю рівня задоволеності своїм життям та собою впродовж трьох років з 2021 до 2023 р.

Результати всеукраїнського опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни», проведеного в червні – липні 2022 р. О.М. Кокуном, є суголосними до наших даних. Дослідник встановив, що кількість симптомів ПТСР та соматичних скарг респондентів прямо залежить від ступеня небезпеки для життя, що вони зазнали

під час війни, а також погіршення у них стану здоров'я та емоційного стану. Також встановлено наявність стійкої тенденції, що полягає у суттєвому погіршенні разом із матеріальним статусом респондентів їх психофізіологічної стійкості та самоефективності, а також у зростанні в них кількості симптомів ПТСР та соматичних скарг. Рівень психофізіологічної стійкості досліджуваних погіршується пропорційно до погіршення в них стану здоров'я та емоційного стану [1]. За результатами дослідження самооцінки змін стану здоров'я за час війни, він погіршився або істотно погіршився у 58,8% досліджуваних. Емоційний стан погіршився або істотно погіршився у ще більшої кількості – 86,7%. Також 57,2% опитаних відзначають погіршення або суттєве погіршення власних життєвих перспектив [1].

Подальший аналіз показав, що рівень загального інтегративного показника (індекса) психологічної безпеки особистості майбутнього фахівця технічного профілю, що відображає ступінь психічної захищеності, здатність підтримувати оптимальний рівень функціонування, можливість усувати зовнішні та внутрішні загрози, що виникають, зберігати на достатньо стійкому рівні дієздатність,

Рис. 4. Динаміка змін рівня показників за шкалою «внутрішній комфорт», (\bar{x}): 1 – дані за 2021 рік; 2 – дані за 2022 рік; 3 – дані за 2023 рік

Рис. 5. Динаміка змін рівня індексу психологічної безпеки, (\bar{x}): 1 – дані за 2021 рік; 2 – дані за 2022 рік; 3 – дані за 2023 рік

є низьким. За ним, як і за всіма показниками 4 шкал психологічної безпеки особистості, зафіксовано тенденцію до невпинного зниження з 2021 р. до 2023 р. (рис. 5).

Війна в Україні призвела до порушення нормального життя, забезпечення базових життєвих потреб, зокрема і потреби у безпеці, породила необхідність адаптації до нових обставин життя в ситуації невизначеності, постійної тривоги та стресу. Отримані дані переконливо засвідчують те, що у досліджуваних вкрай низька актуалізація психологічних, поведінкових, фізичних та соціальних ресурсів. Процес пошуку ресурсу відкриває для особистості нові можливості в зростанні психологічної безпеки.

Емпірично виявлено, що між юнаками та юнками наявні достовірні відмінності ($p < 0,05-0,001$) за рівнем суб'єктивного відчуття психологічної захищеності. Для юнаків властивий вищий рівень індексу психологічної безпеки, а відповідно й вищі рівні показників за 4 шкалами.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, результати дослідження рівнів психологічної безпеки особистості майбутнього фахівця технічного профілю за всіма показниками 4 шкал мають тенденцію до зниження з 2021 р. до 2023 р., що відображає недостатній ступінь психічної захищеності, здатності до ефективного функціонування, можливості долати зовнішні та внутрішні загрози та бути

достатньо ефективними в реалізації своїх планів життєдіяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кокун О.М. Твоя життєстійкість в умовах війни : всеукраїнське опитування. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2022. 46 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731505/1/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%80%D1%96%D0%BD%D1%82_%D0%9A%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BD.pdf.
2. Потапюк Л.М. Психологічна безпека в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність та перспективи розвитку* : колективна монографія у 2 частинах. Частина 1. *Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні* / за ред. С.П. Мирнової, Л.Б. Платаш. Чернівці : Технодрок, 2021. С. 59–92. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3081/MONOGRAP_%D1%81%D1%84_%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B7_1639050106.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
3. Діагностика психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності : навчальний посібник. Харків : НАНГУ, 2017. 76 с.
4. Приходько І.І. Розвиток і відновлення психологічної безпеки особистості у фахівців екстремальних видів діяльності : навчальний посібник. Харків : НАНГУ, 2017. 102 с.
5. Рибальченко О.М. Психологічні загрози – компонент безпеки особистості. *Габітус*. 2021. № 32. С. 104–109. DOI: <http://habitus.od.ua/journals/2021/32-2021/17.pdf>.